

Ne tik apie senąją indų literatūrą...

Vėlyvą 1984 m. rudenį, dar tik pradėjusi šildytis kojas Maskvos Pasaulinės literatūros institute, ėjau su savo disertacijos vadove Irina Jurjevna Podgajekaja instituto koridorium: ieškojom ramaus kampo pokalbiui. Ji stabtelėjo, sutikusi elegantišką pusamžį vyrą: „Susipažink, čia mano aspirantė“. Tas, kuriam buvau pristatyta, ištiesė ranką: „O aš esu jūsų vadovės piktas vyras“. Taip prasidėjo mano pažintis su Pavelu Aleksandrovičiumi Grinceriu. Piktas jis, aišku, nebuvo (tas epitetas turbūt atkeliavo iš rusų folkloro), ironiškas – taip. Pamilau juos abu, gražią ano maskviškio instituto porą; man būdavo jauku knygų prikimštame jų bute Maskvos Zamoskvorečės rajone. Kai po sausio 13 d. įvykių Lietuvoje Pavelas Grinceris ir Vladimiras Toporovas atsisakė Valstybinės premijos, Irina Podgajekaja man lakoniškai pakomentavo: „Tai jau ne žodžiai, bet poelgis“. 2002 m. mano vadovė mirė, nebėra jau ir to buto, kur ant stalelio puikavosi senoviška Vilniaus verba, o ant durų – plakatas su Vilniaus herbu. Negailėstingai retėjant draugų ratui ir silpstant sveikatai Pavelas Aleksandrovičius kiek elegiškesnis, bet vis taip pat daug dirbantis, nepriklausomai mąstantis ir išmintingas.

Enciklopedinė informacija apie pašnekovą: Pavelas Grinceris (1928), filologijos mokslų daktaras, profesorius, Rusijos MA Pasaulinės literatūros instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas. Nuo 1992 m. taip pat dirba profesoriumi Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto Aukštųjų humanitarinių tyrinėjimų institute. Išleistos knygos: *Senovės indų proza (įrėmintoji apysaka)*, 1963; *Machabcharata ir Ramajana*, 1970; *Senovės indų epas: Genezė ir tipologija*, 1974; *Bchasa*, 1979; *Pagrindinės klasikinės indų poetikos kategorijos*, 1987; *Paslappingoji Rigvedos kalba*, 1998; *Literatūros teorijos formavimasis Senovės Graikijoje ir Indijoje*, 2000. Iš sanskrito išvertė *Vikramačaritą (Vikramos gyvenimą)*, Bchazos pjeses, Dandino poetiką *Kavjadarša*, Banos romaną *Kadambari* ir keletą kitų tekstų. Šiuo metu verčia senovės indų epą *Ramajana*. Pirmasis vertimo tomas išėjo 2006 m.

DONATA MITAITĖ

Donata Mitaitė: Pavelai Aleksandrovičiau, pažįstu Jus jau gana seniai, o žinau apie Jus vis dėlto labai mažai. Girdėjau, kad baigėte klasikinę filologiją, bet esat vienas iš pačių autoritetingiausių Rusijoje senosios indų literatūros tyrinėtojų...¹

Pavelas Grinceris: Aš – maskvietis, gimiau Maskvoje ir visą laiką čia gyvenau, tik karo metais buvau išvažiuojęs į evakuaciją Urale. Kai 1946 m. baigiau mokyklą, įstojau į klasikinės filologijos specialybę Maskvos universiteto filologijos fakultete. Klasikinė filologija jau vėliau įgavo šiokių tokių prestižą, o tada tai buvo visiškai marginali, atrodo, nieko gero ateityje nežadanti specialybė. Iš dvylikos žmonių, kurie įstojo kartu su manimi, buvau vienintelis, kuris būtent čia ir norėjo patekti. Tiesa, viena mergina irgi stojo į klasikinę filologiją, bet tik todėl, kad manė, jog čia gilinsis į klasikinę rusų literatūrą. Ji labai nustebo, susidūrusi su graikų ir lotynų kalbomis, bet kito pasirinkimo jau nebuvo, ir ji pasiliko. Kai jau 1951 m. baigiau universitetą, į aspirantūrą manęs nepriėmė, nes esu žydas, o jiems tuo metu buvo neįmanoma ne tik įstoti į aspirantūrą, bet ir apskritai susirasti darbą. Kurį laiką dirbau mokykloje rusų kalbos mokytoju: pakeisdavau nėščias mokytojas, ir tik žlugus „gydytojų bylai“ 1953 m. gavau mokytojo etatą. O sanskritą aš mokiausi universitete, kaip fakultatyvinį dalyką. Dirbdamas mokykloje išverčiau į rusų kalbą vieną tekstą, „Vikramačaritą“, ir atidaviau šį vertimą į Orientalistikos leidyklą. Orientalistams jis patiko, ir 1957 m., kai Josifo Braginskio iniciatyva Pasaulinės literatūros institute buvo įkurtas Orientalistikos sektorius, jo pastangų dėka mane ten priėmė. Taip pasikeitė mano specialybė ir nuo to laiko iki šios dienos aš dirbu Pasaulinės literatūros institute.

D. M.: Jeigu Jūs norėtumėte ką nors sudominti senąja indų literatūra, jos tyrinėjimais, kokį „masalą“ pradžiai kabintumėte ant kabliuko?

P. G.: Jei jau „kabinčiau masalą“, atsižvelgčiau į tai, kokį žmogų noriu sudominti. Senoji indų literatūra nuostabi daugeliu požiūrių: didžiulė apimtis, tokia kaip visos antikinės literatūros, labai meniška, įvairaus turinio. Besidomintį Rytais apskritai ji supažindins su viena pamatinių jų kultūrų, besidomintį religijų istorija – su turtingiausią mitologija ir induizmu bei budizmu, besidomintį filosofija – su giliomis ir originaliomis filosofijos sistemomis, indų logika, etika ir

1 Pokalbis vyko rusų kalba, išvertė Donata Mitaitė.

t.t. Be senoviškos rytietiškos specifikos, senoji indų literatūra patraukia dėmesį to, kas žinoma (kad ir iš europietiškosios tradicijos), ir to, kas nežinoma, nauja, lydiniu, kuris visada žadina skaitytojo susidomėjimą. Aš jau neminiu pačios kalbos, kuria ta literatūra parašyta, – sanskrito. Susipažinti su juo būtina kiekvienam indoeuropeistui. Taigi senojoje indų literatūroje galima surasti daugybę įdomiausių „masalų“:

D. M.: Esu girdėjusi, kad prieš daugelį metų Jūs buvot atvažiavęs į Lietuvą ir bendravot su lietuvių kalbininkais. Prašom, papasakokit apie tai.

P. G.: Su jais aš buvau susijęs per Vladimirą Nikolajevičių Toporovą, kuris susidomėjo lituanistika ir apskritai baltistika gana anksti, dar studijuodamas. Pirmą kartą atvažiavau į Lietuvą, jei neklystu, 1956 m. Lietuvių lingvistai pakvietė Vladimirą Toporovą ir jo žmoną Tatjaną Jakovlevą Jelizarenkovą, o šie savo ruožtu pasiūlė kartu važiuoti man ir mūsų bendram draugui Valentinui Aleksandrovičiui Ostrovskiui. Iš pradžių mes atvykom į Vilnių, kur praleidome dvi dienas. Mūsų gidas Vilniuje buvo Vytautas Mažiulis, o apsistojome ir vieną naktį nakvojome Zigmo Zinkevičiaus bute. Rytą jo žmona Regina garlaiviuku kartu su mumis nuplaukė Nemunu iki Kriūkų kaimelio, išnuomojo ten kažkokią trobą, kurioje mes pragyvenome apie tris savaites. Visų pirma mums patiko, kad tuose Kriūkuose niekas nemokėjo rusų kalbos ir šnekėjo tik lietuviškai. O iš mūsiškių niekas nekalbėjo lietuviškai, bet šiek tiek su ta kalba jau buvo susipažinęs Vladimiras Toporovas. Jis ir tapo mūsų vertėju, bet iš kuklumo ne pats įsitraukdavo į pokalbį, o sufleruodavo reikalingus žodžius ir frazes Tatjanai Jakovlevnai, kuri visą tą laiką ir buvo mūsų ruporas. Kriūkuose gyventi buvo malonu, daug vaikščiojome po mišką, maudėmės Nemune ir nuo tada visam laikui pamilome Lietuvą. Vėliau aš dažnai atvažiudavau į Lietuvą ilsėtis, lankiausi daugelyje jos vietų ir, aišku, daug kartų apėjau Kauną ir ypač savo mylimą Vilnių.

D. M.: Kaip Jūs susipažinote su Vladimiru Toporovu? Koks jis buvo?

P. G.: Mes mokėmės vienoje klasėje. Jis grįžo iš evakuacijos ir turbūt 1943 m. spalio mėnesį atėjo į tą pačią Maskvos mokyklos aštuntą klasę, kurioje aš mokiausi. Nuo to laiko mus siejo šešiasdešimt metų trukusi draugystė, kurią vertinu kaip vieną didžiausių savo gyvenimo sėkmių. Jau mokykloje dauguma jautė jo asme-

nybės reikšmingumą ir jėgą. Tai vėliau buvo ryšku ir jo mokslinėje veikloje, kuri plačiai pripažinta ir taip gerai visiems žinoma, kad nebeverta čia apie tai kalbėti, ir kasdieniame gyvenime. Reikia pasakyti, kad tas įvairiapusiškumas, kuris ryškus jo moksliniuose darbuose ir interesuose, būdingas jam ir kaip žmogui. Jo asmenyje derinosi abstraktus mąstymas ir gyvenimiška išmintis, ramybė ir aistringumas (pavyzdžiui, dėl politinių simpatijų ir antipatijų), pakantumas (pavyzdžiui, žmonių ydoms) ir kategoriškas principingumas, aistra mokslui ir ne mažiau nuoseklus domėjimasis futbolu, kurį jis daug žaidė jaunystėje, ir jei – neduok Dieve! – būtų jį pasirinkęs kaip būsimą karjerą, būdamas talentingas, be jokios abejonės, būtų tapęs puikiu futbolininku. Tačiau visos šitos, atrodytų, priešingos savybės puikiai derėjo su labai natūraliu elgesiu, mažai jį pažįstantiems žmonėms kartais panašiu į keistuoliškumą, ir sudarė Vladimiro Nikolajevičiaus asmenybės žavesį.

D. M.: Po kruvinos 1991 m. sausio 13-osios nakties Vilniuje Jūs su Vladimiru Toporovu atsisakėte Valstybinės premijos, gautos kartu su kitais enciklopedinio *Pasaulio tautų mitų* dvitomio autoriais. Prašom papasakoti, kaip gimė tokia idėja, kodėl kiti labai garbūs Jūsų kolegos (tokie kaip Sergejus Averincevas) jos nepalaikė?

P. G.: Mes nenorėjome priimti premijos iš tos valdžios rankų, kuri buvo kalta dėl Vilniaus įvykių, ir iš karto pasiuntėme į Valstybinių premijų komitetą laišką, atsisakydami apdovanojimo. Tą laišką iš tiesų pasirašėme tik mudu su Toporovu, bet ir kiti mūsų kolegos buvo lygiai taip pat pasipiktinę. Kiek prisimenu, būtent Sergejus Averincevas pirmas pasiūlė parašyti tokį laišką. Tikriausiai vėliau jam ir kitiems atsirado kokių nors asmeninių priežasčių to laiško nepasirašyti. Mes su Toporovu jų apie tai neklausinėjome, bet niekada nebejojome, kad jie su mumis solidarūs.

D. M.: Ne tik aš, bet ir kiti Pasaulinės literatūros instituto aspirantai lietuviai (Saulius Žukas, Vilius Gužauskas, Aleksandras Krasnovas, Silvestras Gaižiūnas) žinojo, kad Irina Jurjevna puikiai susipažinusi su šiuolaikine lietuvių poezija. Iš kur tas jos dėmesys lietuvių literatūrai?

P. G.: Mes dažnai lankydavomės Lietuvoje ir ne tik jos dideliuose miestuose, bet ir Palangoje, Birštone ir kitur. Lietuva mums labai patiko ir anuometinį jos liki-

mą mes suvokėme kaip savo pačių nelaimę. Keletą kartų ilsėjomės Birštone. Ten, kitame Nemuno krante, dvi lenkės turėjo miške du didelius namus, kuriuose buvo įkūrusios pensiją. Prisimenu, kaip pirmojo mūsų vizito metu susidūrėme su viena lietuvių šeima, kuri irgi gyveno pensijoje ir nelabai slėpė priešišką nusiteikimą pensiono gyventojų rusų atžvilgiu. Kai kurie iš jų tuo piktinosi. O mudu su Irina Jurjevna ne tai, kad tuo džiaugėmės, bet manėme, kad tie lietuviai elgiasi būtent taip, kaip dera, kad kitokio požiūrio mes ir nesame nusipelnę, ir visai stengėmės, kad jie suprastų, jog jų neprielankumas mums žadina tik pagarbą. Manau, kad ir kiti lietuviai, su kuriais tada ir vėliau susitikdavome, tokį mūsų požiūrį jautė, ir tarp mūsų jokių nesusipratimų neiškildavo, o buvo tik abipusės, kartais gilios simpatijos. Manau, kad Irinos Jurjevnos susidomėjimas lietuvių literatūra ir konkrečiai poezija paaiškinamas tuo, kad iš visų šalių, kurios tada įėjo į Tarybų Sąjungos sudėtį, Lietuvoje mes lankėmės dažniausiai, todėl ji buvo artima, „giminiška“.

Papasakosiu dar vieną epizodą, jau susijusį ne tik su Lietuva, bet ir su Latvija. 6-ojo dešimtmečio pradžioje aš atvažiavau į Liepoją pas pusbrolių, kuris buvo jūrų laivyno karininkas. Jis buvo apsistojęs pas vieną moterį (jau nebeprisimenu jos pavardės), pusiau rusę, pusiau latvę, kuriai kažkaip sekėsi nuslėpti, kad jos tėvas, karo ministras paskutinėje nepriklausomos Latvijos vyriausybėje, buvo sušaudytas, užėjus rusams, o ji pati vokiečių okupacijos metais buvo ištekėjusi už vokiečių karininko. Turbūt dėl kilmės mieste ją labai gerbė. Tuo metu Vladimiras Nikolajevičius buvo Palangoje. Mes su pusbroliu nusprendėm nuvažiuoti pas jį motociklu. Kai šeiminkė, kuri, nepaisant jos neapykantos viskam tarybiniam, buvo nuoširdžiai prisirišusi prie pusbrolio, apie tai sužinojo, labai susirūpino ir ėmė mus atkalbinėti nuo tos kelionės, motyvuodama, kad dėl miško brolių tai pavojinga. Tačiau mes užsispyrėme važiuoti. Tada ji kažkur išėjo, o grįžusi pasakė: „Gerai, važiuokit, tik tegu pusbrolis nesivelka uniformos. Manau, jums nieko neatsitiks“. Mums tikrai susidarė įspūdis, kad jinai kažką įspėjo, neišku, ar taip buvo iš tikrųjų, ar ne, bet mes į Palangą nuvažiavom ir iš ten grįžom be problemų...

D. M.: Prašom, papasakokit apie šiandieninį Pasaulinės literatūros institutą.

P. G.: Aš išdirbau institute 50 metų ir, kiek prisimenu, darbo turinys ir jo formos mažai keitėsi. Bendroji atmosfera visada šiek tiek priklausė nuo direktoriaus. Vienas buvo truputį geresnis, kitas – truputį blogesnis. Todėl, pavyzdžiui, kai

pirmąjį mano direktorių Ivaną Anisimovą, socrealistinio tipo valdininką ir aršų kovotoją su Vakaraais, pakeitė sąlygiškai liberalus Borisas Sučkovas, kvėpuoti pasidarė lengviau, bet iš esmės niekas nepasikeitė. Atrodė, kad esmingi pakitimai turėtų prasidėti 10-ojo dešimtmečio pradžioje, bet tada juos mikliai prigesino naujasis direktorius Feliksas Kuznecovas ir Pasaulinės literatūros institutas toliau paklusniai sprendė „aktualius“ ideologinius uždavinius. Tačiau Institute visada buvo pakankamai padorių žmonių, su kuriais buvo malonu bendrauti ir draugauti, kurie nedalyvaudavo pjudyuose bei kitokiose kampanijose ir rasdavo nekonjunktūrinę tyrinėjimų nišą. Patogios nišos tokiems tyrinėjimams buvo senosios ir viduramžių literatūros, iš dalies – poetika ir literatūros teorija. Bet ir čia kartais iškildavo pavojų. Antai aš gerai prisimenu, kaip tas pats liberalusis Sučkovas partijos Centro komiteto nurodymu siaubingai triuškino Antikinės literatūros skyrių (ir konkrečiai Michailą Gasparovą ir Sergejų Averincevą) už tai, kad šie išleido Bizantijos ir viduramžių lotyniškosios literatūros paminklus, kurių, aišku, vos ne pusę sudarė teologiniai tekstai. Kitą dieną po to triuškinimo, kurio rezultatas buvo įvairiausi papeikimai ir draudimai, man teko su kažkokiu reikalu užėiti į Sučkovo kabinetą ir jis tarsi atgailaudamas (ne man, aišku, o pats sau) už privalomąją prievaizdo rolę tarp kitko pasakė: „Jums gerai, tyrinėjat indų mitologiją, Indiją. Jūs toli nuo viso šito. Bet kada nors ateis ir jūsų eilė“. Kitais žodžiais sakant: stačiatikybė ir katalikybė – rizikingi dalykai, kurių reikia vengti; budizmas irgi įtartinas, nes Rusijos teritorijoje gyvena budistai, o apie induizmą kol kas galima rašyti objektyviai, nes jis dar nepakliuvęs į politinės propagandos sferą. Laimei, tarybų valdžia žlugo, ir mano eilė neatėjo.

D. M.: Vieną kartą Nikolajus Gėjus pasakė, ir aš tai gerai įsiminiau, kad gerais laikais (turbūt 8-ajame dešimtmetyje) jie, tai yra Literatūros teorijos skyrius, eidavo į Institutą kaip į klubą. Jie svarstė kažkokius darbus, tai buvo svarbu ir įdomu, o paskui visa tai dinga. Ar tai kaip nors charakterizuoja visą Institutą, ar tik vieną konkretų jo skyrių, ar tai tiesiog Gėjaus įspūdis?

P. G.: Tai buvo teisingas įspūdis, bet turiu pasakyti, kad kalbama ne apie gerus, o apie labai blogus laikus, apie 6–7-ąjį dešimtmetį. Tada Literatūros teorijos skyriui vadovavo Jakovas Elsbergas, vienas iš svarbiausiųjų prieškarinio įskundėjų. Jis buvo nekūrybingas žmogus, nieko rimto ar bent šiek tiek įdomaus nenuveikęs, bet turėjęs vieną „kilnią“ aistrą (tiesa, nežinau, su kuria jo profesija susijusia):

jis mėgo talentingus jaunos žmones ir iš visur traukė juos į savo skyrių. Kai aš atėjau į Institutą, tokių žmonių skyriuje buvo bent ketvertas: Sergejus Bočarovas, Piotras Palijevskis, Georgijus Gačevas ir Vadimas Kožinovas, kurie tuo metu draugavo, bet vėliau pasirodė besą visiškai svetimi vienas kitam ir užėmė pačias įvairiausias pozicijas tais laikais, kai kiekvieno pozicija ėmė skirtis nuo visuotinai priimtose. Anais laikais jie, be jokios abejonės, buvo gabūs žmonės ir didele dalimi jų dėka skyriaus, kuris 7-ajame dešimtmetyje leido tritomę *Literatūros teoriją*, posėdžiai virsdavo aistringais, nuoširdžiais ir įdomiais ginčiais ir svarstymais. Be to, tai buvo ir paties Gėjaus jaunystė, todėl jam ir liko tokie įspūdžiai. Paskui visa tai dinga. Ir dinga, nors ir paradoksaliai tai skamba, iš dalies todėl, kad Elsbergas nebevadovavo skyriui, mirė.

D. M.: O vis dėlto koks šiandien Pasaulinės literatūros institutas?

P. G.: Šiandieninį Institutą aš mažai pažįstu, retai ten būnu. Anksčiau Institute aš pažinau kiekvieną, kas eidavo koridoriumi. Dabar ten daug žmonių, kurie nei apie mane neturi jokio supratimo, nei aš apie juos. Manau, kad iš principo jie ne geresni ir ne blogesni už mus, buvusius, bet, aišku, jie jaučia daugiau vidinės laisvės ir jeigu ta laisvė, nepaisant grėsmingų simptomų, išsilaikys, jie parašys originalių ir reikšmingų darbų. Neseniai Institute iš jo paties darbuotojų iškilo sąlygiškai jauna valdžia. Su ja siejamos šiokios tokios viltys, nes nuo Pasaulinės literatūros instituto valdžios, kaip ir anksčiau, daug kas priklauso. Deja, Rusijos Mokslų akademijoje vis tokia pat stipri prisitaikėliška dvasia, siekimas vykdyti iš aukščiau nuleistus nurodymus ir pasiūlymus, formuojasi nauja „valdžios vertikalė“, tačiau jei naujajai vadovybei pasiseks nugalėti karjerizmo pagundą, tai Pasaulinės literatūros instituto autoritetas galbūt bus siejamas ne tik su atskirų nuošaliai stovinčių įžymių mokslininkų vardais, bet ir su pačiu Institutu, kaip vientisu dariniu, turinčiu savitą veidą...

D. M.: O kokia situacija Rusijos valstybiniame humanitariniame universitete?

P. G.: Rusijos valstybiniame humanitariniame universitete aš gerai pažįstu tik nepriklausomų mokslininkų grupę, kurią kažkada subūrė pirmasis Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto rektorius Jurijus Afanasjevas. Jis norėjo, kad jo universitete būtų visa, kas geriausia, taip pat ir geriausi, jo nuomone, huma-

nitarai, todėl grupei buvo duotas pretenzingas vardas – Aukštųjų humanitarinių tyrinėjimų institutas. Grupėje iš tiesų buvo daug garbių mano kartos žmonių, tokių kaip Eleazaras Meletinskis, Sergejus Averincevas, Michailas Gasparovas, Sergejus Nekliudovas, Leonidas Batkinas, Georgijus Knabė, Vladimiras Toporovas. Greitai atėjo nauja, bet irgi gana žinoma karta (Nina Braginskaja, Michailas Andrejevas ir kiti). Aukštųjų humanitarinių tyrinėjimų institute man buvo malonu dirbti ne tik todėl, kad pranešimų ir diskusijų, kurios ten vyko, lygis buvo aukštas, bet ir dėl žmonių, kurie jose dalyvavo, lygio. Su šiais žmonėmis buvo įdomu bendrauti, jų elgesio maniera, replikos, svarstymai visada buvo nuostabūs ir kūrė kažkokią ypatingą atmosferą. Deja, virtinė mirčių (Gasparovo, Toporovo, Meletinskio, Averincevo) skaudžiai kirto Institutui. Anksčiau Toporovas yra apgailestavęs, kad Institute toną duoda pagyvenę, kaip ir jis pats, žmonės, „tėvai-įkūrėjai“, o mažai jaunimo, mažai aspirantų. Dabar, ačiū Dievui, jaunimo atėjo, ir tas jaunimas talentingas, įdomus, tačiau man, prisipažinsiu (nors turbūt taip turi būti), jis šiek tiek svetimas. Jo postmodernistiniai interesai negali man pakeisti tos filologijos – teksto, o ne jo dekonstrukcijos filologijos, – prie kurios aš esu įpratęs ir kuri man patinka.

D. M.: Jūs labai atvirai kalbate apie tai, kad esate žydas. Kokią įtaką tautybė turėjo Jūsų gyvenime sovietiniais laikais ir dabar posovietinėje Rusijoje?

P. G.: Kodėl „atvirai kalbu“? Negi žydų tautybė – tai kažkas, ką reikia slėpti? Aš to niekada nei slėpiau, nei afišavau. O mano gyvenimui – labiausiai dėl išorės jėgų – tautybė turėjo nemažą įtaką. Tarybiniais metais todėl, kad esu žydas, ilgai negalėjau gauti darbo, o ir radęs gana dažnai jaučiausi nelygiateisis, ir tas jausmas tik stiprėjo dėl to, kad toks buvo ne mano vieno, bet šimtų tūkstančių žydų – dažnai nelyginamai skaudesnis – likimas. Todėl valstybinis antisemitizmas man kelia pasišlykštėjimą, nors ne tik ir ne tiek jis nuo pat jaunystės nulėmė mano požiūrį į tarybų valdžią. Turėdamas galvoje savo paties savijautą, turiu pasakyti, kad, žinoma, aš jaučiuosi esąs žydas, tačiau tai reikia paaiškinti. Išaugau rusų kultūroje, mane ji išauklėjo ir, tikiuosi, aš priklausau tai kultūrai, kaip ir ji priklauso man. Kultūra, mano manymu, ne monoetninė sąvoka. Nelabai tikiu, kad kurioms nors tautoms būdingi imanentiniai bruožai (net pačia bendriausia ir neutraliausia forma: pavyzdžiui, yra paplitęs požiūris, kad žydai dinamiškesni, o rusai konservatyvesni). Bet kultūra susideda iš įvairių tradicijų (nors ir skir-

tingo masto), rašytinių ir sakytinių, pasaulėžiūrinių ir buitinių. Ir rusų, kaip ir daugelyje Europos kultūrų, yra žydiškoji sudedamoji dalis. Todėl savojo žydiškumo suvokimas nekuria preteksto jaustis svetimam. Bent jau aš bet kokiomis aplinkybėmis nenorėčiau jaustis svetimas.

D. M.: 2007 m. sausio mėnesį į Lietuvą buvo atvažiavusi Liudmila Aleksejeva, Maskvos Helsinkio grupės pirmininkė. Be kita ko, ji pasakė, kad Rusija, jos nuomone, po kokių dešimties–penkiolikos metų pavirs normalia šalimi. Visi tuos žodžius išklause įtariai, nepasitikėdami. Būdama rusofilė, aš apsidžiaugiau, bet, tiesą sakant, kai žiūri į Rusiją iš Lietuvos, atrodo, kad tikėti Liudmila Aleksejeva nėra jokio pagrindo.

P. G.: Tas tikėjimas tikriausiai iracionalus, bet aš linkęs manyti taip pat, kaip Liudmila Aleksejeva. Dabar Rusijoje labai nemalonūs laikai, bet praeityje – 10-ojo dešimtmečio pradžia, ir tai buvo nuostabus laikas, kai žlugo komunizmas ir atrodė, kad viskas iš esmės pasikeitė. Dabar visi išsiblaivė, atsiranda gerai pažįstamas pasibjaurėjimo ir atmetimo jausmas. Bet, nepaisant to, aš, kaip ir Liudmila Aleksejeva, manau, kad 1991 m. įvykiai nebuvo atsitiktiniai. Deja, iš jų neišplaukė greitos pasekmės, bet įvyko nebeatšaukimas lūžis ir po kurio laiko (deja, gali atsitikti taip, kad po ilgo) vienokiu ar kitokiu būdu (galbūt patyrusi autoritarizmą, bet, tikiuosi, ne totalitarizmą) Rusija toliau judės demokratijos link. Pirmas žingsnis žengtas, ir koją atitraukti atgal jau sunku.

2007 05 30, Maskva